

Τάκης Φωτόπουλος

Η Πολυμερής Συμφωνία Επενδύσεων (ΜΑΙ) και η σημασία της

1. Τι είναι το ΜΑΙ

Πρόκειται για ένα σχέδιο συμφωνίας που συζητιέται, βασικά μυστικά, εδώ και τρία χρόνια στο πλαίσιο του ΟΟΣΑ, μεταξύ εκπροσώπων των κυβερνήσεων (μεταξύ των οποίων και η ελληνική), τεχνοκρατών οικονομολόγων, καθώς φυσικά και συμβούλων των πολυεθνικών, οι οποίες είναι και οι άμεσα ενδιαφερόμενες. Ο στόχος είναι, κατά την έκφραση του προέδρου του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (της τέως ΓΚΑΤΤ) να διατυπωθεί το σύνταγμα της οικουμενικής παγκόσμιας οικονομίας ή, αλλιώς, η σύνταξη ενός «πρωτοκόλλου» που θα θεσμοθετηθεί ένα υπερεθνικό επιχειρηματικό πλαίσιο για τις πολυεθνικές, πέρα από κάθε τοπικό κοινωνικό έλεγχο. Ένα πλαίσιο που θα αντικαταστήσει τις πολυάριθμες (περίπου 600) διμερείς συμβάσεις και θα δημιουργήσει ένα πολυμερές σύστημα το οποίο θα διέπει τις ξένες επενδύσεις μεταξύ των χωρών του ΟΟΣΑ αρχικά και οποιασδήποτε άλλης χώρας την υπογράψει αργότερα και θα δεσμεύεται για τουλάχιστον μια 20ετία.

Στην πραγματικότητα βέβαια, όπως θα προσπαθήσω να αναπτύξω στη συνέχεια, ο στόχος της συμφωνίας αυτής είναι η θεσμοθέτηση της σημερινής άτυπης διεθνοποίησης στον τομέα των άμεσων επενδύσεων ή, καλύτερα, η θεσμοθέτηση της βασιλείας των πολυεθνικών. Δεδομένου, δηλαδή, ότι η θεσμοθέτηση της διεθνοποίησης έχει ήδη συμπληρωθεί στον τομέα των εμπορευμάτων,

ενώ η κίνηση κεφαλαίου είναι βασικά ελεύθερη με διάφορες περιφερειακές συμφωνίες (όπως η NAFTA στην Αμερική και αντίστοιχα οι συμφωνίες του Μάαστριχτ/Άμστερνταμ στην Ευρώπη), ήρθε τώρα και η σειρά της θεσμοθέτησης της διεθνοποίησης στον τομέα του επενδυτικού και δανειακού κεφαλαίου. Και ο τομέας αυτός είναι ιδιαίτερα σημαντικός, αν ληφθεί υπόψη ότι την τελευταία δεκαετία και μόνο ο ρυθμός αύξησης των ξένων άμεσων επενδύσεων υπερδιπλασιάστηκε σε σύγκριση με τις παγκόσμιες εμπορευματικές συναλλαγές. Ακόμη, το γεγονός ότι το 85% των παγκόσμιων ξένων επενδύσεων ξεκινούν από τις χώρες του ΟΟΣΑ (όπου και εδρεύουν οι 477 από τις 500 μεγαλύτερες πολυεθνικές στον κόσμο, οι οποίες ελέγχουν σήμερα το 25% της παγκόσμιας παραγωγής και το 42% του πλούτου του πλανήτη) κάνει φανερό ότι δεν είναι καθόλου τυχαίο πως η διαδικασία για τη σύναψη της συμφωνίας αυτής ξεκίνησε στον ΟΟΣΑ.

Νομίζω ότι θα μπορούσαμε να κατατάξουμε τις θεμελιακές αρχές που διέπουν τη συμφωνία αυτή στις εξής τρεις:

α) *Την αρχή της κατάργησης οποιωνδήποτε διακρίσεων μεταξύ ξένων και ντόπιων επενδυτών.* Σύμφωνα με το προσχέδιο, οι χώρες που θα υπογράψουν δεσμεύονται να μην επιβάλλουν κανέναν περιορισμό που θα αφορούσε ειδικά τις πολυεθνικές ή γενικότερα τις ξένες επενδύσεις και θα διαφοροποιούσε το ξένο από το ντόπιο επενδυτικό

κεφάλαιο. Κι αυτό αφορά τη μεταφορά κεφαλαίου, εργασίας και τεχνολογίας, την αξιοποίηση των φυσικών πόρων, την προστασία της εργασίας ή του περιβάλλοντος, την επανεπένδυση των κερδών κ.λπ. Αν, για παράδειγμα, ένας δήμος σε ένα νησί, για να ενισχύσει την τοπική αυτοδυναμία αλλά και το περιβάλλον, έχει θεσπίσει ότι οι νησιώτες θα έχουν ειδική προστασία και προνόμια για την ανάπτυξη ενός οικο-τουρισμού, αυτό θα είναι παράνομο και η κάθε πολυεθνική ξενοδοχειακή επιχείρηση που επιθυμεί να επενδύσει στο νησί θα πρέπει να έχει τα ίδια δικαιώματα με τους ντόπιους.

β) *Την αρχή της κατάργησης των περιορισμών στην πρόσβαση του ξένου κεφαλαίου.* Δηλαδή, καμιά μορφή ξένης επένδυσης δεν μπορεί να απορριφθεί, συμπεριλαμβανομένης της αγοράς των ιδιωτικοποιημένων επιχειρήσεων, εκτός αν αφορά την εθνική ασφάλεια. Αν, για παράδειγμα, δεν θέλουμε στην περιοχή μας ένα Μακντόναλντ και πάρουμε στο δήμο μας σχετική απόφαση, αυτή θα είναι παράνομη.

γ) *Την αρχή της κατάργησης οποιωνδήποτε περιορισμών πάνω στις ξένες επενδύσεις που συνδέονται με ειδικές συνθήκες ή στόχους, π.χ. τη σύνδεση εξαγωγών με εισαγωγές, την υποχρέωση των ξένων επενδυτών να προτιμούν ντόπιες πρώτες ύλες ή ντόπιους εργάτες ή συγκεκριμένες περιοχές, την υποχρέωση μεταφοράς τεχνολογίας κ.λπ.* Αν, για παράδειγμα, ένας δήμος, για να μειώσει την τοπική ανεργία, έχει δημιουργήσει ειδικό καθεστώς για την ενθάρρυνση της τοπικής αυτοδυναμίας (προνομιακή μεταχείριση δημοτικών παραγωγικών μονάδων που χρησιμοποιούν τοπικούς πόρους και τοπική εργασία ή ακόμη και τοπικών μονάδων διανομής που ενισχύουν την τοπική παραγωγή και απασχόληση), αυτό πάλι θα είναι παράνομο.

Σε όλες τις περιπτώσεις η θιγόμενη πολυεθνική θα μπορεί να προσφεύγει σε ειδικό δικαστήριο και να απαιτεί αποζημίωση για διαφυγόν κέρδος. Θα πρέπει ακόμα να σημειωθεί ότι ο όρος επένδυση παίρνει στη συμφωνία αυτή μια πολύ ευρεία έννοια που περιλαμβάνει όχι μόνο εργοστάσια ή παραγωγικές μονάδες αλλά και την αγορά γης, μετοχών, ομολογιών, ακόμη και τη διανοητική ιδιοκτησία.

2. Πιθανές επιπτώσεις της συμφωνίας

Οι επιπτώσεις της συμφωνίας αυτής αναφέρονται σε όλα τα επίπεδα και όχι μόνο στο οικονομικό. Αναφέρονται επίσης στο γενικότερο κοινωνικό επίπεδο, το οικολογικό, το πολιτιστικό και φυσικά το πολιτικό. Θα έπρεπε, όμως, να τονίσω από την αρχή ότι δε θα πρέπει να παρασυρθούμε και να υποθέσουμε, όπως κάνουν σήμερα οι σοσιαλδημοκράτες και διάφοροι οικολόγοι, ότι αν, για παράδειγμα, ως συνέπεια οργανωμένης αντίστασης από τα κάτω, αλλά και διαφωνιών μεταξύ των ελίτ, τελικά δεν περάσει η συμφωνία αυτή, αυτό θα σημαίνει πως νικήσαμε τις πολυεθνικές και τα προβλήματα λύθηκαν. Η συμφωνία αυτή βασικά αποτελεί τη θεσμοθέτηση ήδη ισχυουσών πρακτικών. Επομένως, οι ήδη φανερές επιπτώσεις από τη διεθνοποίηση της οικονομίας της αγοράς και τη δράση των πολυεθνικών (μαζική ανεργία και υπο-απασχόληση, εξάπλωση της φτώχειας και της ανισότητας, καταστροφή του περιβάλλοντος κ.λπ.) δεν πρόκειται να σταματήσουν, είτε υπογραφεί τελικά η συμφωνία είτε όχι. Ας δούμε, όμως, τις ειδικότερες επιπτώσεις της συμφωνίας αυτής.

Στο οικονομικό επίπεδο, η βασική επίπτωση από την υπογραφή της συμφωνίας

θα είναι ότι εφεξής θα απαγορεύεται και τυπικά η προστασία της ντόπιας ανάπτυξης και απασχόλησης από τις πολύ πιο ανταγωνιστικές πολυεθνικές. Πράγμα που σημαίνει ότι οι υποσχέσεις των σοσιαλδημοκρατών για τη λήψη μέτρων κατά της ανεργίας ή τα συνθήματα των «ρεαλιστών» οικολόγων για την ενδυνάμωση της τοπικής αυτοδυναμίας θα αποτελούν όχι απλώς ευχολόγια, όπως σήμερα, αλλά και φενάκη. Βέβαια και σήμερα, χωρίς τη συμφωνία, οποιαδήποτε κυβέρνηση σκεφθεί να επιβάλλει παρόμοιους περιορισμούς στη δράση των ξένων επενδυτών για να προστατεύσει την ντόπια ανάπτυξη και απασχόληση θα τιμωρηθεί με «επενδυτική απεργία». Μετά τη συμφωνία όμως αυτό θα απαγορεύεται και τυπικά. Έτσι, η ανάπτυξη, τα εισοδήματα, η απασχόληση των πολιτών θα είναι και τυπικά πια έρμαιο των δυνάμεων της αγοράς, δηλαδή των πολυεθνικών.

Στο *οικολογικό επίπεδο*, η συμφωνία θα έχει σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις σε πολλούς τομείς. Για παράδειγμα, η συνθήκη του ΟΗΕ για τη βιοποικιλία, που στοχεύει στην προστασία των γενετικών πόρων σε χώρες του Νότου, θα γινόταν ανεφάρμοστη εφόσον οι πολυεθνικές θα είχαν δικαίωμα να σύρουν τις χώρες αυτές στα δικαστήρια με το αιτιολογικό ότι παραβιάζουν το δικαίωμά τους για ίση πρόσβαση στους πόρους αυτούς. Αντίστοιχα, η συμφωνία θα υποχρέωνε την Κολομβία να ακυρώσει τη σημερινή νομοθεσία της που απαγορεύει τις ξένες επενδύσεις στην επεξεργασία ή διάθεση τοξικών ή πυρηνικών αποβλήτων που δεν παράγονται στη χώρα. Φυσικά, δε θα πρέπει να ξεχνάμε πάλι ότι και σήμερα καμιά χώρα δεν τολμά να επιβάλλει περιβαλλοντικούς περιορισμούς που θα έκαναν την παραγωγή της μη ανταγωνιστική ή θα απέτρεπαν ξένους επενδυτές, εφό-

σον θα αντιμετώπιζε, πάλι, την επενδυτική αποχή και τη στασιμότητα. Όμως, με τη συμφωνία η δύναμη αυτών των πολυεθνικών θεομοθετείται.

Στο *πολιτιστικό επίπεδο*, η συμφωνία θα σήμαινε ότι απαγορεύεται οποιοσδήποτε περιορισμός της μονοπώλησης από μέρους του Χόλιγουντ της κινηματογραφικής παραγωγής, της παραγωγής τηλεοπτικών σιριαλ και της βιντεο-αγοράς. Όπως, λόγου χάρη, έγινε όταν η ΕΕ εισήγαγε ποσοστώσεις όσον αφορά τα εισαγόμενα τηλεοπτικά προγράμματα σε σχέση με τα ντόπια. Έτσι, με τη συμφωνία, η σημερινή ντε φάκτο πολιτιστική ομογενοποίηση που έχουν επιβάλλει οι ΗΠΑ με τον καθολικό έλεγχο της παραγωγής και των δικτύων διανομής θα γίνει και ντε γιούρε.

Στο *γενικότερο κοινωνικό επίπεδο*, η συμφωνία καθιερώνει προστασία των πολυεθνικών κατά οποιωνδήποτε «ταραχών» που θα μείωναν την αποδοτικότητά τους, από την εξέγερση μέχρι τις απεργίες. Βέβαια και σήμερα αγγλικές εταιρίες επέτυχαν αποζημίωση εναντίον της γαλλικής κυβέρνησης για το κλείσιμο των δρόμων από τους Γάλλους φορτηγατζήδες πέφουσι. Τώρα όμως το δικαίωμα αυτό θα καθιερωθεί με τρόπο που θα επιτρέπει στις πολυεθνικές την απαίτηση αποζημίωσης χωρίς χρονοβόρες διαδικασίες κ.λπ.

Τέλος, στο *πολιτικό επίπεδο*, η συμφωνία θα σήμαινε άλλο ένα πλήγμα στην απαιτητή εικόνα της λαϊκής κυριαρχίας που υποτίθεται ότι εξασφαλίζει η αντιπροσωπευτική δημοκρατία. Οι πολίτες των χωρών του ΟΟΣΑ που θα υπέγραφαν τη συνθήκη θα στερούνται πια και τυπικά όχι μόνο του δικαιώματος ελέγχου της οικονομικής πολιτικής (που οι ντόπιες ελίτ ήδη έχουν μεταβιβάσει σε υπερεθνικά όργανα μέσω των συνθηκών Μάαστριχτ/Αμστερ-

νταμ, της ΝΑΦΤΑ κ.λπ.), αλλά ακόμη και του δικαιώματος να ελέγχουν τις ξένες επιχειρήσεις, οι οποίες θα έχουν πια τη δυνατότητα, ακριβώς όπως και οι ντόπιες επιχειρήσεις, να χρησιμοποιούν την κάθε περιοχή σαν ξέφραγο αμπέλι στην εκμετάλλευση των ντόπιων παραγωγικών πόρων (εργασίας και πρώτων υλών) με μοναδικό κίνητρο το κέρδος.

3. ΜΑΙ, διεθνοποίηση και διαδικασία αγοραιοποίησης

Η συμφωνία αυτή αποτελεί την αποκορύφωση μιας διαδικασίας που άρχισε δυο αιώνες πριν με την εγκαθίδρυση της οικονομίας της αγοράς στην Ευρώπη. Θα πρέπει εδώ να τονίσω ότι, ιστορικά, αγορές υπήρχαν πάντοτε, αλλά η οικονομία της αγοράς, ως σύστημα, είναι ένα πρόσφατο φαινόμενο. Συνέβη σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο, στην Ευρώπη δυο αιώνες πριν, όταν η βιομηχανική επανάσταση, σε συνθήκες ατομικής ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής, επέβαλε την άρση των κοινωνικών ελέγχων πάνω στις αγορές, ώστε να γίνει δυνατή η μεγιστοποίηση της οικονομικής αποδοτικότητας, όπως την όριζαν οι συνθήκες ανταγωνιστικότητας που καθόριζαν τη δυναμική της οικονομίας της αγοράς. Όπως και σήμερα, έτσι και τότε, οι ελεύθερες αγορές, η οικονομία της αγοράς γενικότερα, δεν προέκυψαν από μόνες τους. Η συνειδητή κρατική παρέμβαση έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στην απελευθέρωση των αγορών και τη δημιουργία του συστήματος της οικονομίας της αγοράς. Παράλληλα, μπορεί εύκολα να δείχτει ότι η δυναμική της οικονομίας της αγοράς αναπόφευκτα οδηγεί στη συνεχή επέκτασή της, τη διεθνοποίησή της, καθώς και την εντεινόμενη συγκέντρωση.

Έτσι, με την καθιέρωση της οικονομίας της αγοράς τέθηκαν σε κίνηση δυο παράλληλες διαδικασίες: α) η διαδικασία ανάπτυξης (και διεθνοποίησης) που απέρρευε από τη δυναμική της οικονομίας της αγοράς και β) η διαδικασία «αγοραιοποίησης» που απέρρευε από την ανάγκη αυτών που ελέγχουν την οικονομία της αγοράς να ελαχιστοποιούν τους κοινωνικούς ελέγχους πάνω στις αγορές, γιατί μειώνουν την ανταγωνιστικότητά τους. Από την άλλη μεριά, η υπόλοιπη κοινωνία βρισκόταν πάντα σε ένα αγώνα αυτο-προστασίας της, δηλαδή προστασίας της εργασίας και του περιβάλλοντος. Στον αγώνα αυτό, κατά κανόνα, έβγαιναν νικήτριες οι ελίτ που ελέγχουν την οικονομία της αγοράς και αυτό συμβαίνει ιδιαίτερα σήμερα, όταν μετά την κατάρρευση του «υπαρκτού», το κράτος έπαισε παντού να παίζει το ρόλο προστασίας της κοινωνίας από τις δυνάμεις της αγοράς, όπως προσπάθησε να κάνει με κάποια σχετική, αλλά αναπόφευκτα πρόσκαιρη, επιτυχία στη μεταπολεμική περίοδο μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '70. Και ήταν αναπόφευκτα πρόσκαιρη η επιτυχία αυτή, διότι η παράλληλα εντεινόμενη διεθνοποίηση της οικονομίας τελικά έκανε ασύμβατο το σοσιαλδημοκρατικό κράτος ευημερίας.

Σήμερα, η αγοραιοποίηση ωθείται στη λογική συνέπεια που προκύπτει από τις συνθήκες ΓΚΑΤΤ, Μάαστριχτ, ΝΑΦΤΑ κ.λπ. Η ΜΑΙ, επομένως, αποτελεί τη λογική επέκταση των ισχυόντων θεσμών και συγχρόνως τη θεσμοθέτηση των ήδη εφαρμοζόμενων πρακτικών. Αποτελεί, δηλαδή, από τη μια μεριά, τη θεσμοθέτηση της διεθνοποίησης των επενδύσεων και, από την άλλη, της αγοραιοποίησης, δηλαδή της ελαχιστοποίησης των κοινωνικών ελέγχων πάνω σ' αυτές.

Θα έπρεπε, όμως, εδώ να κάνουμε μια

μικρή παρέκβαση σχετικά με τη διεθνοποίηση της οικονομίας της αγοράς, γιατί καλλιεργείται πολλή ασάφεια και σύγχυση πάνω στο θέμα. Έτσι, οι μεν νεοφιλελεύθεροι όχι απλώς αναγνωρίζουν αλλά και επικροτούν την αγοραιοποίηση της οικονομίας και της κοινωνίας και τη συνακόλουθη διεθνοποίηση ως το μοναδικό μέσο για την υλική ευημερία, ενώ οι σοσιαφιλελεύθεροι (που αυτοαποκαλούνται κεντρο-αριστερά) αναγνωρίζουν μεν τη διεθνοποίηση, αλλά διατυπώνουν ποικίλες επικρίσεις για την αποχαλίνωση της αγοραιοποίησης και διάφορα ευχολόγια για τον περιορισμό της. Τέλος, υπάρχουν και διάφοροι νεοκεϊνσιανοί, μετακεϊνσιανοί κ.λπ. σοσιαλδημοκράτες διανοούμενοι (πολλοί από αυτούς τέως μαρξιστές), που φαίνεται δεν έχουν ακόμη πάρει μυρουδιά από τις θεμελιακές αλλαγές που επιβάλλει η διεθνοποίηση της οικονομίας της αγοράς και απλώς στρουθοκαμηλικά την αγνοούν, υποστηρίζοντας μάλιστα κάποια αστεία ε.ιχειρήματα, ότι η διεθνοποίηση δεν είναι τίποτα καινούργιο και απλώς χρησιμοποιείται σήμερα σαν μπαμπούλας από τις κυβερνήσεις της νεοφιλελεύθερης συναίνεσης για να επιβάλλουν την πολιτική τους. Η τάση αυτή μιλά για την επάνοδο σε κάποιον τύπο κεϊνσιανών πολιτικών, αν όχι σε εθνικό τουλάχιστον σε ηπειρωτικό ή ακόμη και σε παγκόσμιο επίπεδο. Φυσικά, μολονότι είναι αλήθεια ότι η διεθνοποίηση είναι μια διαδικασία που άρχισε με την καθιέρωση της οικονομίας της αγοράς, είναι εξίσου αληθές ότι, μετά την ανακοπή της διαδικασίας αυτής στο μεσοπόλεμο, η διεθνοποίηση έχει φτάσει σήμερα στο απόγειό της, με την παγκόσμια απελευθέρωση των αγορών εμπορευμάτων και κεφαλαίου και την ουσιαστική κατάργηση του οικονομικού ρόλου του κράτους-έθνους. Πιστεύω ότι οι υποστηρικτές των σοσιαλ-

φιλελεύθερων ή σοσιαλδημοκρατικών απόψεων που ανέφερα, καθώς επίσης και το καινούργιο φρούτο, οι τέως αριστεριστές και νυν υποστηρικτές του ελληνορθόδοξου εθνοκεντρισμού, συνειδητά προσπαθούν να εξαπατήσουν το λαό όταν, χωρίς να θέτουν σε αμφισβήτηση το ίδιο το σύστημα της οικονομίας της αγοράς που γέννησε την αγοραιοποίηση της οικονομίας και της κοινωνίας καθώς και τη διεθνοποίησή της, υποστηρίζουν πως είναι δυνατές οι ριζοσπαστικές αλλαγές μέσα σ' αυτή.

4. Πώς μπορούμε να αντιμετωπίσουμε τη συμφωνία

Το ερώτημα που γεννιέται σήμερα είναι εάν υπάρχει τρόπος για να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά αυτή η συμφωνία. Κατά τη γνώμη μου, το θέμα δεν είναι πώς αντιμετωπίζουμε τη συγκεκριμένη συμφωνία, αλλά πώς αντιμετωπίζουμε γενικότερα την ίδια τη διαδικασία αγοραιοποίησης της οικονομίας, σύμπτωμα της οποίας είναι η συμφωνία που συζητάμε. Ακόμη, δηλαδή, και αν ματαιωνόταν η υπογραφή της συμφωνίας, η διαδικασία αγοραιοποίησης δε θα σταματούσε. Βέβαια, αυτό δε σημαίνει ότι δε θα πρέπει να αγωνιστούμε για το σταμάτημά της. Όμως, για να έχει σημασία ο αγώνας αυτός, θα πρέπει να συνδέσει το γενικότερο θεσμικό πλαίσιο με τη συγκεκριμένη συνθήκη. Από την άποψη αυτή, θα μπορούσαμε να ταξινομήσουμε ως εξής τις τάσεις που διαμορφώνονται σχετικά τη στιγμή αυτή:

Πρώτον, υπάρχει μια τάση αντίστασης κατά της συνθήκης, που ξεκινά μέσα από κύκλους των διάφορων ελίτ, κυρίως των πολιτικών ελίτ, που βλέπουν και τα τελευταία εναπομένοντα υπολείμματα εξουσίας

τους να εξαφανίζονται. Οι σοσιαλφιλελεύθεροι και σοσιαλδημοκράτες στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, για παράδειγμα, αλλά και αντίστοιχα τμήματα του Αμερικανικού Κογκρέσου, εκφράζουν ενδοιασμούς για τη συνθήκη. Οι ενδοιασμοί αυτοί, όμως, συνήθως δεν αφορούν καν την ίδια την ουσία της συνθήκης αλλά απλώς την ανάγκη εισαγωγής διάφορων εξαιρέσεων, π.χ. για τα πολιτιστικά προϊόντα. Ή, αντίστοιχα, οι ενδοιασμοί αυτοί, αφού παίρνουν δεδομένο όλο το θεσμικό πλαίσιο της οικονομίας της αγοράς, την ανάγκη ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας και της αποδοτικότητας των επενδύσεων κ.λπ., διατυπώνουν διάφορα ευχολόγια για τη μη υποβάθμιση της προστασίας της εργασίας και του περιβάλλοντος —ευχολόγια που έρχονται σε πλήρη αντίφαση με την ουσία της συνθήκης.

Δεύτερον, υπάρχει μια ριζοσπαστικότερη τάση αντίστασης κατά της συνθήκης, που εκδηλώθηκε με τη σύγκληση συνδιάσκεψης για την παγκόσμια δράση των λαών (People's Global Action) προ μηνών στη Γενεύη. Στη συνδιάσκεψη αυτή είχαν κληθεί να παραστούν αντιπροσωπείες από τους Ζαπατίστας του Μεξικού, τους Σαντινίστας της Νικαράγουα και πολλές άλλες μη κυβερνητικές οργανώσεις. Μολονότι όμως το κάλεσμα της οργανωτικής επιτροπής σωστά κατέληγε με το σύνθημα ότι «αφού οι κατ' ευφημισμό δημοκρατικές κυβερνήσεις σε όλο τον πλανήτη λειτουργούν σαν μαριονέτες των πολυεθνικών, η μόνη ελπίδα των λαών είναι να επαναδιεκδικήσουν την άμεση δημοκρατία», νομίζω ότι στο

βαθμό που το κίνημα αυτό δε θέτει καθαρά θέμα αμφισβήτησης του ίδιου του θεσμικού πλαισίου της οικονομίας της αγοράς, οι δυνατότητές του είναι εντελώς περιορισμένες. Το γεγονός, άλλωστε, ότι η αντίσταση που προβλέπουν οι οργανωτές του είναι απλώς η μαζική ανυπακοή των πολιτών στις αποφάσεις των κυβερνήσεων και η οργάνωση ομάδων πίεσης σε κάθε χώρα είναι ενδεικτικό. Ουσιαστικά, το κίνημα αυτό είναι αμυντικό και ως τέτοιο είναι καταδικασμένο σε αποτυχία, εφόσον το πολύ που θα μπορούσε να επιτύχει είναι η δημιουργία της συνείδησης για ένα νέο προστατευτισμό εναντίον της διεθνοποίησης και της αγοραιοποίησης. Όμως, το αίτημα για ένα νέο προστατευτισμό είναι και ανιστόρητο αλλά και ουτοπικό σήμερα.

Κατά τη γνώμη μου, μόνο η δημιουργία ενός μαζικού κινήματος που θα θέτει ξεκάθαρα θέμα αμφισβήτησης της ίδιας της οικονομίας της αγοράς και της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, δηλαδή θέμα δημιουργίας μιας αυθεντικής περιεκτικής δημοκρατίας που θα εξασφάλιζε την ίση κατανομή της οικονομικής και πολιτικής εξουσίας μεταξύ των πολιτών, θα μπορούσε όχι μόνο να αμυνθεί στις δομές της διεθνοποιημένης οικονομίας της αγοράς που επιβάλλονται σε όλο τον κόσμο, αλλά και να δημιουργήσει τις υποκειμενικές και αντικειμενικές συνθήκες μιας νέας πραγματικά δημοκρατικής κοινωνίας, που θα αποτελούσε την υλοποίηση των αιτημάτων των ριζοσπαστικών κινήματων της Αριστεράς, παλιών και νέων.